

erant Ecclesiastes et Canticum Canticorum, ut similitudinem librorum Salomonis, non solum librorum numero, sed etiam materia genere coequarent. Alioquin sapientia Salomonis *παραβολαί*. id est, omni virtute repleta, proprie sunt ejus Proverbia; sique appellantur ab Irenaeo, Hegesippo, et aliis apud Euseb. lib. 4 Hist. c. 22. Et interius: *Hæc duo volumina legit Ecclesia ad edificandam plebem*. Quocirca et a Latinis inscribitur Ecclesiasticus, tum ad imitationem simul et distinctionem libri Salomonis, qui Ecclesiastes dicitur, id est, concionator vel convocator et collector; ut enim ab eo distinguatur, Ecclesiasticus vocatur, non Ecclesiastes, esto eymon et significatum sit idem, vel penè idem; tum quia in Ecclesia legi solebat et solet, ut plebem per omnia, quæ officii et virtutis sunt, erudiat. Audi Raban. lib. 5 de Universo, c. 5: «Dicitur est, ait, Ecclesiasticus, pro eo quod in medio cœtu populi, id est, coram Ecclesia, fuerit habitus.» Et Hugo Cardin. hic: «Hic liber ait, apud Græcos *παραβολαί*, apud Hebræos *Parabolæ*, apud Latinos Ecclesiasticus appellatur, eo quod Ecclesia sit utilis, sicut et Ecclesiastes.» Per hos enim duos libros maxime instruitur Ecclesia. Unde Ecclesiasticus dicitur, quasi ad Ecclesiam, id est, totum cœtum fidelium, singulosque fideles pertinens, eorumque mores ad normam divinæ legis et virtutis informans et efformans. Hinc Ecclesiasticus uberior virtutes singulas pertractat, et de singulis quas integras exhibet conciones: quæ in re differunt à Proverbiis Salomonis, quæ a cap. 10 ad finem libri sententias continent planè concisas et disparatas, ita ut una cum altera non coherereat, sed singula novum contineant argumentum. Utilior ergo est Ecclesiasticus Proverbiis, ac uberiorem meditando, sanctè vivendi, dicendi et concionandi materiam suppeditat.

Quocirca S. Apostoli in canone ult. Apost. dicunt et edicunt: *Ut adolescentes addiscant etiam sapientiam eruditâ Sirach*. Sic et Clemens, Alexander, Calixtus, Fabianus, alique jam citati S. pontifices, citant et commendant dogmata Ecclesiastici. Pontianus sæpè Epist. 4 citat Ecclesiasticum, et Epist. 2 totum caput Ecclesiastici 28, et magnam partem cap. 3 et 6 in eam epistolam conjecit. Fabianus, cum sæpius citasset Ecclesiasticum in Epist. 1 et 2, in epistolam suam tertiam multa transtulit ex ejus, cap. 27. Lucius mutatus est ex Ecclesiastico bonam partem c. 10 et 11. Mutatus est et Stephanus totum cap. 15 Ecclesiastici in sua epist. 1, ut etiam Eutychianus grandem partem cap. 5 et 6. Adducent demum testimonia ex Ecclesiastico Dionysius, cap. 7. Lucius Hierarch., et cap. 8 de divinis Nom.; Ignatius, Epist. ad Heronem; Hieron., Epist. ad Minerium; et Alexand., Epist. ad Rusticum, ad Salvinam, ad Celantiam.

Tres libri sunt partes. Prima, cap. 1, continet encomium sapientie, sive sacre ethice. Deinde à cap. 2 usque ad 24 subjungit Siracides ejus præcepta et dogmata de quibuslibet virtutibus. Secunda, c. 24, Siracides ipsam sapientiam se suaque prædicantem inducit, ac deinde ethica ejus documenta persequitur

usque ad cap. 42, v. 15. Tertia, à c. 42, v. 15, usque ad finem, continet harum virtutum et documentorum exempla. Unde, præmisso encomio Dei, Deique operum, librum concludit elogiis patriarcharum, prophetarum, et principum illustrium veteris Testamenti. Porro inchoat sua præcepta, juxta seriem Decalogi. Incipit enim à timore et cultu Dei; inde cap. 3 progreditur ad honorem parentibus debitum; ac deinceps officia cæteris vel ex charitate, vel ex justitia præstanda prosequitur.

Accipe brevem singulorum ex ordine capitum synopsis, ut sententias de quilibet virtute statim reperias.

Synopsis capitum omnium Ecclesiastici.

- Cap. I. Agit de sapientie origine.
 Cap. II. De timore, et amore Dei; vers. 11, de tentatione, ejusque remediis, scilicet animi præparatione, humilitate, patientiâ, resignatione, spe, et amore Dei.
 Cap. III. De honore parentum, v. 1; de humilitate, et mansuetudine, v. 19.
 Cap. IV. De elemosynâ, v. 1 et seq.; de sapientiâ sanctorum, v. 12; de pudore malo, v. 24.
 Cap. V. De detestatione peccati, et penitentiâ, v. 1 et seq.; de constantiâ et sinceritate, v. 10.
 Cap. VI. De amicitia verâ, v. 1; de sapientiâ arduâ, v. 18.
 Cap. VII. De pietate, et officiis debitis Deo, sacerdotibus, parentibus, filiis, amicis, penitentibus, infirmis, afflictis, mortuis, quin et peccatoribus.
 Cap. VIII. De tranquillitate et concordia.
 Cap. IX. De castitate, et vitando mulierum consortio, v. 1 et seq.; de vitandis amicis novis, potentibus, injustis, loquacibus, et temerariis, v. 14.
 Cap. X. De prudentiâ principum et magistratum, v. 1 et seq.; de superbiâ, v. 18; de regentium virtutibus et vitis, v. 25.
 Cap. XI. De modestiâ, v. 1; opes parari cultu Dei, v. 10.
 Cap. XII. Beneficium præstandum esse justo, non impio, v. 1; de cavendis inimicis, v. 8.
 Cap. XIII. De cavendâ familiaritate potentium; amicitiam esse inter pares et similes.
 Cap. XIV. De liberalitate et avaritiâ, ac vanitate stultâ avarorum, v. 1 et seq.; beatum esse sapientem, v. 22.
 Cap. XV. Sapientia fructus, et qui eorum expertes.
 Cap. XVI. Non esse letandum in filiis impiis, v. 1; de Dei vindictâ in impiis, v. 7; de Dei sapientiâ in creatione et dispositione universi, v. 24.
 Cap. XVII. De hominis creatione, et perfectione præsertim sapientie, v. 1; de penitentiâ, et conversione ad Deum, v. 20.
 Cap. XVIII. Laus magnalium, puta potentie et misericordie Dei, v. 1; de memoriâ divini judicii, v. 24.
 Cap. XIX. De vino, meretricibus, ac moderamine lingue.

- Cap. XX. De lingue virtutibus et vitis, deque fatuis et imprudentibus.
 Cap. XXI. De vitando peccato, v. 1; de stulti moribus et inmodestia, v. 14.
 Cap. XXII. Stultus esse insupportabilis et incorrigibilis, v. 1; de vitis quæ violant amicitiam, v. 25.
 Cap. XXIII. Orat pro sapientiâ patricâ, v. 1; de juramento, aliisque lingue vitis, v. 7; de fornicatione, v. 24.
 Cap. XXIV. Sapientie encomium ab origine, officiis, domo, pulchritudine, fructibus.
 Cap. XXV. Tria, quæ placent sapientiæ; tria, quæ displicent, v. 1; decem beatitudines, v. 9; de nequitia mulierem, v. 17.
 Cap. XXVI. De muliere bonâ et malâ, puta sensatâ et insensatâ.
 Cap. XXVII. De falsitate, fraude, aliisque lingue vitis, v. 1; de revelatione secreti, v. 17; de dolo et iis qui lapsu gaudent alieno, v. 25.
 Cap. XXVIII. Recenset damna iræ et vindictæ, ac, v. 15, lingue duplicis, sive bilinguis.
 Cap. XXIX. De mutuo dando, v. 1; de elemosynâ, v. 11; de fidejussione, v. 19; de miseriâ peregrinorum et hospitem, v. 28.
 Cap. XXX. De filiorum castigatione, v. 1; de bono sanitatis, v. 14; de bono lætitiæ, et malo tristitiæ, v. 21.
 Cap. XXXI. De sollicitudine opum vitandâ, v. 1; de honestate et temperantiâ in mensâ servandâ, v. 12.
 Cap. XXXII. Docet quid in mensâ faciet rector, juvenis, senex, v. 1; de Dei timore, et legis custodiâ, v. 18; de consilio et ratione ubique adhibendis, v. 24.
 Cap. XXXIII. Docet Deum discrevisse bonos à malis, magnos ab abjectis, v. 8; ne quis ante mortem opes alius cedat, v. 20; de regimine servorum, v. 25.
 Cap. XXXIV. De somniorum vanitate, v. 1; de utilitate tentationis, v. 9; de utilitate spei in Deum, v. 14; de fraudatione mercedis pauperum, v. 21.
 Cap. XXXV. De virtute religionis et oblationum, v. 1; de efficaciâ orationis pauperum et afflictorum, v. 17.
 Cap. XXXVI. Orat pro Judeis jam subditis Ægyptiis, v. 1; de diligendâ bonâ uxore, v. 25.
 Cap. XXXVII. De amicis fictis, v. 1; quale, et cum quibus incedendum consilium, v. 7; de sapientiâ, v. 21; de frændâ gulâ et concupiscentiâ, v. 50.
 Cap. XXXVIII. De utilitate et usu medicinæ, v. 1; infernum institui, v. 9; quid in morte amicorum faciendum, v. 16; de usu agriculturæ, artis fabrilis, figurinæ et similitum, v. 26.
 Cap. XXXIX. Sapientiam acquiri oratione, lectione et studio, v. 1; laus Dei, ejusque potentie, beneficentie et vindictæ, v. 16.
 Cap. XL. De ærumnis hujus vite ex peccato, v. 1; docet quæ sint magis eligenda, per varias gradationes, v. 17; de fugiendâ inopia, v. 29.
 Cap. XLI. Mors, quibus amara, quibus jucunda, v. 1; de filiis probrosis, ac curâ fame, v. 8.

- Cap. XLII. De quibus non erubescendum, v. 1; de filiâ custodiendâ, v. 10; laus sapientie et omni-scientie Dei, v. 16.
 Cap. XLIII. Laudat magnificentiam Dei ex pulchritudine cœlorum, stellarum, iridis, nivis, grandinis, gelu, maris et insularum.
 Cap. XLIV. Laudat patriarchas, et viros sapientes in genere, v. 1; laudat Henoch, Abrahâ, Isaac et Jacob, v. 16 et sequent.
 Cap. XLV. Laus Moysis, Aaronis et Phinees.
 Cap. XLVI. Laus Josue, Caleb, Judicum et Samuelis.
 Cap. XLVII. Laus Nathan, Davidis et Salomonis.
 Cap. XLVIII. Laus Elie, Elisei, Ezechie et Isaie.
 Cap. XLIX. Laus Josie, Jeremie, Ezechielis, duodecim minorum prophetarum, Zorobabel, Nehemie, Joseph, Seth, Sem et Adam.
 Cap. L. Laus Simonis pontificis.
 Cap. LI. Oratio Jesu, filii Sirach, quâ primò Deum laudat, eique pro liberatione ex gravibus malis gratias agit; secundò, v. 18, docet se oratione et studio adeptum sapientiam; tertio, v. 51, ad eam omnes hortatur et invitât.

Hæc summariè, præcipua duntaxat capitum argumenta assignanda, pertrinxit; multa enim alia sparsim hic liber pertractat, quæ suis locis indicabo, ad quæ omne cujuslibet virtutis officium particulatim percenset, quæ ipsis propria est dos et laus, quæ cæteros omnes S. Script. libros antecellit, idèque *παραβολαί* dicitur, quasi omnis virtutis receptaculum, cujus tanta est claritas, ut ipse sibi sit commentator, ait Rabanus. Cunctas enim moralis doctrinæ partes absolutissimè tradit: ethicam, economicam, politicam. Nam major pars ad ethicam, minor ad economicam, non minima ad politicam spectat. Scopus enim et finis Jesu scribendi hujus libri fuit, ut ait Siracides in Prologo, instruere eos, qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oportet instituire mores, quæ secundum legem Domini proposuerint vitam agere. Quare christiani omnes, virtutis et perfectionis avidi, avidè hunc librum volvant, legant et relegant, uti nonnullos presules fecisse et facere scio, qui providè hunc librum, quocumque proficiscantur, secum, quasi domesticum viæ et vite ducem, circumferunt, de eo suis dicentes illud, quod S. Cyprian. assidue lectitans Tertullianum, eum possens dicebat: *Da magistrum*. Hoc est quod ait Rabanus lib. 5 de Universo cap. 5: «Ecclesiasticus morum penè omnium disciplinam, et sanæ religionis conversationem affatim et copiosè descripsit.»

CAPUT V.

Methodus.

Methodus nostrî Siracidis est, sapientie practicæ et singularium virtutum præcepta tradere per breves gnomas et sententias prudentium et sapientum; ita tamen ut singulis sæpè longius insistat, multaque earum, æquè ac vitiorum contrarium, officia et actus percensat. Quâ in re miscet similitudines, adagîa, ænigmata, parabolas, quibus sua oratione

dogmata, tum ornat, tum explicat, ut hisce quasi salubris condita magis legenti sapiant, magisque in ejus cor, stomachum et mentem descendant, conquantur, et per animæ venas et potentias spargantur, ut illam virtutibus alant, augeant, roborent, impinguent, perficiant. Hæc de causâ Basilii imperator, insituentis illum Leonem, cognomento Philosophum, hoc ultimam ei dat præceptum: « Revolve Jesu Sirachi documenta, è quibus multum civilis et regie prudentiæ haurire poteris. » Exstat in fine tom. 5 Biblioth. SS. Patrum.

Quâ in re Siracides imitatur Salomonem et priscos Hebræos; simul enim modo Salomon suam ethicam brevibus sententiis tradit; idèoque librum *Misle*, id est, Proverbia vel Parabolâs inscripsit; quâ ratione et Ecclesiasticus noster à nonnullis inscribitur Proverbia, teste S. Hieron. Præfat. in libros Salomonis. In praxi enim consuetissimum est illud poetæ:

*Quidquid præcipies, esto brevis, ut citò dicta
Percipiant animi dociles, doceantque fideles.*

Quocirca similes Siracides gnomas aliorum sapientum, Ben-Sira, Hebræorum, Syrorum, Arabum, quin et philosophorum gentium subinde, sed parcius, nec nisi ubi lucis et nervi aliquid afferunt, citabo, idque varias ob causas. Prima, quia hoc facit ad veritatis dignitatem, utpote quæ ita certa sit, ut non tantum fideles, sed et infideles ei testimonium perhibeant. Quia de causâ Christus à Moysè, et à Joanne Baptistâ, fidelibus quidem, sed longè se inferioribus, testimonio accipere dignatus est. Secunda, quòd Commentarius hic ab hæreticis et infidelibus fortè, qui Siracidi non credunt, legetur, ut hi saltem per Hebræos et philosophos convincti, eadem credere condiscant. Tertia, quia ratio fidei, naturâ gratiæ, philosophia theologie subservit et ancillatur. Cujus rei symbolo jussit Deus, filias gentium à Judæis bello captas, post tonsionem et lustrationem in consortium et thorum Hebræorum fidelium admitti, Deut. 21, 11. Quâ de causâ crebrò S. Hier., S. Cyrill., S. Nazianz., S. Basil., S. August., Tertull., Clemens Alexand., quin et subinde S. Paulus, sententias gentium citant. Vile de hæc re egregiè disserentem S. Hier. Epist. 84 ad Magnum, et S. Basil. tract. de Utilitate ex gentium libris capiendâ. Quarta, quia Siracides ethicam non tantum supernaturalalem, sed et naturalem pertractat, quam pariter pertractavit Socrates, Aristoteles, Seneca, ceterique ethici. Horum ergo gnômæ gnômis Siracidis sunt parallela. Adde quòd Siracides hæc omnibus, non solum Judæis, sed et gentibus conscripserit, ut patet ex Prologo, et ex c. 59, 1 et 14. Quinta, quia philosophi suam ethicam et sapientiam hauerunt à Moysè et Hebræis, uti fusè demonstrat Euseb. lib. 9 Præpar. Evang. c. 4, et lib. 10, c. 2, Clemens Alex. lib. 1 Strom., S. Aug. lib. 13 Civit. 59. Dum ergo philosophos cito, Moysen et Hebræos cito, eorumque gnômâs suis assigno fontibus, ac eorum sapientiam primævis suis reddo auctoribus, quo quid æquus et justus fieri potest?

Hæc etiam de causâ sententiæ Siracidis à variis

variè congestæ et dispositæ sunt. Nam sententiæ quæ in Vulgatâ Latinâ habentur cap. 74, in Græco Romæ correcto habentur cap. 51; et quæ in Vulgatâ habentur cap. 56, in Græco Romano habentur c. 53. Sic in sequentibus c. 52, 53, 53, etc., ordo in Vulgatâ planè est alius ab eo qui est in Græco Romano. Idem accidit in Proverbiis Salomonis; nam quæ in Latinâ Vulgatâ habentur cap. 50, in Græcâ Septuag. exstant cap. 24; et ita de cæteris.

Salomonem ergo et Hebræos imitatus est non tantum noster Siracides Hebræus, sed et gentiles poetæ, et philosophi ethici, tam Græci quam Latini, quorum primi et principes fuere Phocylides et Pythagoras, qui eodem tempore floruerunt et docuerunt in Græciâ quo Jeremias in Judæâ; sed Phocylides paulò ante Pythagoram claruit; ille enim Olympiade 60, hic 65; adeoque ille hujus fuit magister, teste Eusebio in Claron., Suida, Plutarcho in vitâ Numæ, et Cicerone Tuscul. 4. Hos secuti, imò his cœvi fuere Theognis, Simonides, Anacreon tempore Cyri; deinde Hesiodus, postea Socrates paulò ante Alexandrum Magnum; ac demum inter Romanos Cato et Seneca, qui omnes totam ethicam, sive rectè vivendi rationem paucis sententiis et carminibus complexi sunt. Hinc Plato in Protagorâ scribit, antiquiorum doctrinam nihil aliud fuisse, quam breviloquum quoddam; idque esse viri absolutè sapientis; paucis, videlicet, multa complexi. Hæc ratione Hippocrates composuit Aphorismos; Pythagoras quoque Symbola; et Proverbia Salomon: quo enim altior intellectus est in angelis, eò formis paucioribus plura comprehendit et agit. Hierotheus igitur post S. Paulum S. Dionysii doctor, et Apostolis excellentiâ proximus, theologiam summissis mirâ profunditate conclusit, scripsitque expliatissimis mentibus atque doctissimis. Dionysius autem, et Hierothei jussu, et Timothei rogatu, universales illas summulas Hierothei in notiones singulas derivavit de divinis Nomin. cap. 2, sub fine.

Phocylides sic orditur:

*Furtivam vitâ venerem, tædasque viriles.
Mitte dolos, servaque manus à sanguine puras.
Ne malè ditescas, de justis vive paratis.
Principio venerare Deum, cole deinde parentes.
Fac justè cunctis, ne te favor abstrahat ullus.
Ne spernas inopem, aut personæ deditus esto.
Judicio si quid falles, Deus ipse rependet.
Sis castus, rebusque fidem servato gerendis.
Utere mensuris (ornat modus omnia) justis, etc.*

Hæc synchroni, tempore Cyri, septem Græciæ sapientes suam ethicam, suaque prudentiæ et vitæ honestæ præcepta paucis complexi sunt sententiis quas hisce versibus expressit Ausonius.

Ethica Biantis Prienæi.

*Quænam summa boni? mens, quæ sibi conscia recti.
Perniciës hominî quæ maxima? solus homo alter.
Quis dives? qui nil cupiat. Quis pauper? avarus.
Quæ dos matronæ pulcherrima? vitâ pudica.
Quæ casta est? de quâ mentiri fama veretur.*

*Quod prudentis opus? cum possit, nolle nocere.
Quid stulti proprium? non posse, et velle nocere.*

Ethica Pittaci Mitylenæi.

*Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.
Dono probari malo, quàm multis malis.
Demens superbis invidet felicibus.
Demens dolorem ridet infelicium.
Pareto legi, quisque legem sanxeris.
Plures amicos re secundâ compara.
Paucos amicos rebus adversis proba.*

Ethica Cleobuli Lindii.

*Quantò plus liceat, tam libeat minus.
Fortuna incidit est immeritus miser.
Felix criminibus nullus erit diu.
Ignoscas altis multa: nihil tibi.
Parci quisque bonis, perdere vult malos.
Majorum meritis gloria non datur.
Turpis sæpè datur fama minoribus.*

Ethica Periantri Corinthii.

*Nunquam discrepat utile à decoro.
Plus est sollicitus magis beatus.
Mortem optare malum, timere pejus.
Faxis, ut libeat, quod esse necesse.
Multis terribilis, caveto multos.
Si fortuna juvat, caveto malos.
Si fortuna tonat, caveto mergi.*

Ethica Solonis Atheniensis.

*Dico tunc beatam vitam, cum peracta fata sint.
Par pari juncturæ conjux; quidquid impar, dissidet.
Non erunt honores unquam fortali muneris.
Clam coarguas propinquum, quem palam laudaveris.
Pulchrius multo parari, quàm creari nobilem.
Certa si decreta sors est, quid cavere proderit?
Sive sint incerta cuncta, quid timere convenit?*

Ethica Chilonis Lacedæmonii.

*Nolo minor me timeat, despiciatque major.
Vive memor mortis, ut sis memor et salutis,
Tristitia cuncta exuperans, aut animo, aut amico.
Tu venè si quid facias, non meminisse fas est.
Quæ benefacta accipias: perpetuò memento.
Grata senectus hominî, quæ parilis juvenæ.
Illa juvenata est gravior, quæ similis senectæ.*

Ethica Thaletis Milesii.

*Turpe quid ausurus, te sine teste time.
Vita perit: mortis gloria non moritur.
Quod facturus eris, dicere sustuleris.
Crux est, si metus sincere, quod nequeas.
Cum verè objurgas, sic, inimice, juvas.
Cum falsè laudas, tunc et, amice, noces.
Nil nihilium satis est; ne sit et hoc nihilium.*

Ethica Pythagoræ.

Jam ut ad Pythagoram, ejusque assecram Isocratem, exactiores ethicæ doctores redeam, paulòque usitatis agam. S. Hieron. præfat. in Proverb.: « Pytha-

goras, inquit, omnem doctrinam morealem hoc syme blo claudii: Fugare decet omni studio, ferroque et igne abscedere ab animâ ignorantiam, à corpore et animo morbum, à victu luxum, à domo discordiam, à civitate seditionem, et ab omni negotio intemperantiam. » Sic Epictetus totam ethicam his duobus verbis et præceptis complexus est: *Sustine et abstine.*

Porro magis speciatim singula de singulis virtutibus dicta et præcepta Pythagoræ colligit Augustinus Deputus lib. 2, Epist. 2 ad Alexandr. Bonon. Accipe paucis ea, sanè in gentili aures: Immortales primùm deos, sicut lege sancitum est, venerare. Colle jusjurandum: legitima serva. Parentes reverere, et qui propinquis illos nati sunt. Reliquorum verò quisquis virtute maxime antecedit, tibi amicum para. Comis es in sermonibus: frugi in rebus gerendis. Noli amicum tractare molestius, si parvè te ac levi affecerit injuriâ. In primis ventris, somni, crapulæ, iræ abstine. Turpe aliquid neque tecum agas; neque cum altero contrahas. Jusitiam et opere complere et verbis. Nihil temerè, nihil inconsulto agas, intelligens mortis fatum cunctis mortalibus impendere. Pecunias alias servare contende, alias profundere. Quæcumque tibi vivendi sors obvenit, eam feras æquo animo; neque graviter patiaris, sed medere adversis pro viribus. Nullius impulsu, aut agas quid, aut dicas, quod tibi ipsi non conduced. Consulta ac delibera prius quàm opus aggrediare. Ea perfice, quorum te factorum postmodum non poeniteat. Nihil prosum geras, quod tibi exploratum non sit. Quòd si te lateat, cura aliunde, ut dicas, quodcumque factum necessarium contigerit. Hoc namque pacto vitam vives jucundissimam. Tuere bonam valetudinem, et iis que corporis sunt adhuc diligentiam. Itaque et potiones ubique et exercitacionum modum quandam serva. Est autem is modus optimus; qui nihil afferret detrimenti. Ita te para, ut non delicato ac molli, sed simplici victu, cultuque delecteris. Cave, quidquam aggrediare, quod invidiosum sit. Nec pecuniam intemperativè profundas; sed neque parcos nimium atque liberaliter sis. Optima omnibus in rebus mediocritas. Ea conmare, quæ tibi frugifera sunt. Et priusquam aggrediare, etiam atque etiam cogita. Neque solum indulgeas, quin prius tecum commemores trifariam dei gesta: quid egi? quid dixi? quid relictum opportunus est? Turpia agere grave sit, bona ac modesta jucundum. Hæc si sectaberis, aiebat Pythagoras, diviniæ virtutis consequeris vestigia. Hæc spectant symbola Pythagoræ, quæ fusè recensui, et in tres classes, puta in theologicâ, ethicâ et politicâ, distribui proœmio in prophetas majores, canone 56; quare ea hic non repetam.

Ethica Isocratis.

Pythagoræ suppar est Isocrates, qui Demonico aurea honestè vivendi dat præcepta, et prudentia diætina sua subnixâ rationis principis. Sic ergo præscribit et sancit:

Primum. « Res cole divinas, non sacrificans solum, verum etiam stans juramentis. Nam illud divitiarum signum est: hoc probitatis atque aequitatis iudicium. Deum venerare, tum semper alias, tum potissimum cum vnicere: ita enim videberis simul et rem facere divinum, et legibus obtemperare. Talis esto in parentibus, quales in teipsum cupis esse liberos. Exercitationes corporis, eas amplectere, quae ad bonam valetudinem tuendam, non quae ad robur valeant: quod utique consequeris, si adhuc laborare sufficiens desinas. Neque cachinnis infreni delecteris; neque sermonibus audacior petulantia; et illud quidem stultum est; hoc autem furiosum atque inane. Quae facere turpe est, haec tu quoque dicere indecorum puta. Ita te consuefacias, ut non difficilis, non tristis, sed cogitabundus, sed severus esse videaris: illud te contumacem et fastidiosum indicaret; hoc prudentem esse demonstrat. Decus, verecundiam, justitiam, modestiam decere te existima: his namque in rebus maxime inveniunt aetatis mores versantur. Si forte quid turpe facias, ne id confidas divitiis obscurum fore; quod si alio lateas, certe tibi ipse eris conscius. »

Secundò. « Parentes cole. Deos metue. Amicos observa. Legibus pare. Voluptates eas tibi ascisce, quae cum laude sunt; etenim voluptas cum honestate quidem optatum; pessimum sine illa est. Calumnias etiam falsas devita; multitudo namque et ignorat veritatem, et opinioni maxime adhaerescit. Tunc probaberis maxime, si illa caveas, quae alii si facerent, reprehendas. Si fueris discendi studiosus, multorum quoque pollebis scientia. Quae scis, usu atque exercitatione conserva. Quae vero ignoras, effice ac labora ut intelligas. Multum verò disciplinarum, multis existima praestare pecuniis: haec quidem celeriter decidunt; illa verò perpetuo ac semper durant: sola namque sapientia possessionem omnium immortalis. »

Tertiò. « Morum comitas adsit, sermonis affabilitas. Facilem te omnibus praesta. Utere autem quos optimos noveris; ita enim et bonis amicus, et improbis eris nequaquam infestus. In laboribus teipsum exerce voluntariis: quod et non voluntarios subire queas. A quibus teneri animum turpe ac flagitiosum est, eorum abstinere omnium, quæstus, ira, voluptatis, doloris. Diligentius verborum sermonumque, quam pecuniarum tuere deposita. Decere puta tam improbis fidem non esse adhibendam, quam habendam probis. Neminem tibi amicum compares prius quam investigates, quo pacto et ipse prius fuerit amicus usus; ac spera perinde eum in te fore, qualis est et erga illos existierit. Serò amicus fias, factus autem persevera. Periclitare adversus rebus amicos; nam aurum quidem igne probamus, amicos verò in adversa fortuna cognoscimus. Optime uteris amicis, si non rogatus, sed sponte tua et delectas beneficium, et gratificeris in tempore. Amicum fac tibi, qui non modo res tuas adversus contoleat, sed etiam non invidet secundis. Absentium te amicorum memorem praesta coram presentibus, ne et

illos, cum forte absint, floccipendere videaris. Quartò. « Amicus compara, qui ornatum afferat, non qui modum excedat. Presentium honorum non affluentia major tibi chara sit, sed moderatus usus. Despicere, qui cumulandis intendunt pecuniis, partis autem uti nesciunt. Nemini calamitatem objicias, quod et communis fortuna sit, et futurum incognitum. Assentatores fuge, ut qui fallunt homines ac decipiunt. Inprimis evita computationum conventus; sin tempus te ad illos detruerit, ante ebrietatem exsurge; nam intellectus quidem vino corruptus, ejus qui aurigam perdidit, curus similis est; ille namque ternerò fertur rectore orbatus, et animus turpiter labor corrupta mente. »

Quintò. « Moderatum sermonem tantò existima loquacitate meliorem, quanto quidem solent cetera quae turpia sunt, pleraque luctum afferre. Loquacitas magnis habentes efficit detrimentis. Quodcumque dicturus sis, prius mente voluta; in plerisque enim menti lingua praecurrit. Duplex eligendum est in loquendo tempus; aut quibus de rebus perspicue noveris, aut quae diu necessitas ipsa coegerit; solus enim in his sermo taciturnitati praestat, in reliquis verò satius est silere quam loqui. In consultando fac tibi praeteritas res exempla futurarum. Consulta quidem tardè; perlice autem celeriter, quae videntur. Arbitrari optatum esse à diis quidem felicitatem, à nobis verò ipsis sapiens consilium. »

Sextò. « Quem tibi socium deligis capienti consilii, illum considera prius, quo pacto sese suis in rebus habuerit; etenim qui malè res suas gesserit, nunquam rectè procurabit alienas. Ex publicis numeribus labora, non ut cumulatores divitias, sed ut majorem tibi compares gloriam: multis namque pecuniis praestabilior fama popularis. Justam potius suscipe inopiam, quam injustas divitias: eò enim amplius pecuniis iustitia antecedit, quòd haec quidem viventibus solum conducant, illa etiam mortuis gloriam parit. Sed et pecuniarum quidem vel improbi participes sunt, à justitia omnino exortes. »

Septimò. « Existima nihil esse stabile in humanis rebus, nihil ratum; sic enim nec erit successibus laetitia efflor, nec calamitate tristitia major. Probam magis quam discrimen devita, metendum namque necesse est esse et formidabilem improbis quidem vità exitum, bonis autem ingominium. Tunc plurimum juvet te honesta sectari, cum ex his intelligentes magnas ingentesque fluere atque iriri voluptates; si quidem nequitia, ac libidinum voluptatumque illecebris, permultum quoque intercedit agri tubis; at virtutis exercitatio, ac moderato vita, tum veram, tum firmissimam quoque jucunditatem praestat; ut illic quidem primum oblectati, magnis porrò à turpibus urgemur; hic verò laboribus defuncti, incredibili afflicimur voluptate. »

Ethica Catonis

Tria sunt Catonis de moribus carmina.

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt

Hic tibi praecipue purè sit mente colendus, etc.

Quis hic fuerit Cato, non disputo, an scilicet Priscus ille Censorius, an potius quis alius qui Prisci illius ad instar, morum censuram sibi arrogarit, eamque hisce versibus dictarit. Ipsum enim stylus humilior et rudior arguere videtur. Adde quòd inter opera Censorii hi versus non existant.

Haec ethici ex solo natura lumine, ac proinde naturales duntaxat virtutes prosecuti, veram Dei fidem, religionem et cultum non attigerunt, cum ex adverso noster Ecclesiasticus à Spiritu sancto illustratus, imò directus, hosce omnes transgressus, veram erga Deum pietatem, fidem, spem, timorem, charitatem ubique sanciat; nec naturales duntaxat, sed supernaturalis virtutes, quibus ad Deum quam proximè accedimus, ab eoque ad aeternam felicitatem, regnumque caeleste directo tramite et cursu dirigimur, edoccat, idque succinetè, et per breves gravesque gnomas et sententias, quae facile et edisci, et mente retineri, et actionibus singulis adhiberi ac praelucere, quidque factu opus sit, commoneare et demonstrare valeant. Unde Plato in Protagorà scribit, antiquorum doctrinam nihil aliud fuisse, quam brevilocutionem quoddam, idque esse viri absolute sapientis, paucis, videlicet, multa complexi.

Siracidi nostro, sive Ben-Sirach, consonat, et quasi *avayevov*: respondit homonymus illi Ben-Sira, qui sui morum precepta tradidit paucis sententiis Hebraicis, inchoando singulas ab alphabeti litteris ex ordine. Illas hic subjungam, quia Siracidi lucem afferunt, brevesque sunt ac rarae.

Alphabetum I. Ethicum Ben-Sira.

Aleph. — *Ama et honora medicum, dum non indignes ejus.* Idem sancit Siracides c. 58, v. 2. Hysticè Scholastes Hebraeus Ben-Sira hoc refert ad Deum; q. d. Cole et precare Deum qui est malorum omnium architectus, antequàm ejus auxilium tibi opus sit.

Beth. — *Bevi, id est, filium, non filium* (hoc est, filium qui non se gerit ut filium, puta filium procaecum, rebellem et perversum) *sine ut aqua summo remiget.* Nam saepe remus emendat quem non potuit paternam castigare.

Gimel. — *Os, quod cecidit in sorte tua, rode;* q. d. Uxore, et sorte, quae tibi obtigit, contentus vive.

Daleth. — *Aurum tui debet, et puer verberari.* Hoc est, ut explicat Scholastes: *Uti aurum, si illud tundas, magis fulget; sic puer, si eum verberes, evadet melior.*

He. — *Esto bonus, et manum tuam à bono ne prohibeas.* Bonus, id est, benignus, beneficus.

Van. — *Vitè malo, et vitè illis qui adhaerent ei.* Aut, *vitè improbo, et vitè vicino ejus.* Improbus enim suam culpam et penam vicinis allat.

Zain. — *Sparge panem tuum in superficie aquarum, et in arida, et in fine dierum invenies eum;* q. d. Esto liberalis in omnes promiscue, sive pauperes sint, sive divites; ac tandem justam mercedem à Deo accipies.

Chet. — *Vidisti asinam nigrum? Neque nigrum, neque album.* Scholastes: *Doce linguam tuam, ut dicat semper; Nescio, nequando in responso capiaris.*

Thet. — *Benè malo ne facias, et malum non continget tibi.* Simile est dogma Siracides c. 12, v. 4, 5 et 6, quod, quo sensu accipiendum sit, ibi aperiam.

Iod. — *Manum tuam à beneficiis tuis abstrahis.* Caph. — *Sponsa concendit thalamum; sed nescit quid sibi ecenturam sit;* q. d. Futura omnia incerta sunt, rerumque eventus ignorantur, etiam cum in propinquo sunt.

Lamed. — *Sapientem metu, et stultum faste:* supple, erudi et castiga.

Mem. — *Qui honorat contententes se, similis est asino, qui inservit ei à quo cæditur.*

Nun. — *Ignis ardens comburit multos aereos frugum;* q. d. Ex parvo initio maxima oriuntur mala, sicut ex unà scintilla, grande incendium; ex uno verbo aspero, multa verbera et caeles, juxta illud Jacobi 3, 5: *Ecce quantus quantulus, quam modicus ignis, quam magnam sylvam incendit. Et lingua ignis est, universas iniquitates.*

Samech. — *Senex in domo, bonum signum in domo.* Tum quia senium signum est probe et temperantis vitæ; huic enim et à natura, et à Deo, praemii loco, datur longevitas; tum quia senex rerum usu et prudentia polleat, docent juvenes; quae familiae futura vel obitura sunt. Senex ergo in domo signum et causa est quòd in domo sit bona disciplina et oeconomia.

Ain. — *Mercis si communes habueris cum aliquo, à bono centes frustra repetes, à malo millesies.*

Pe. — *Mensam appara, contentio sublata est.* Tum quia sopitā contentione, in concordie et amicitiae redintegratae symbolum instrui solet mensa; tum quia vina et convivia animos iratos mulcent, leniunt exhilarant, et ad concordiam alliciunt. Sic hodiè videmus, per symposia multas rixas litigiosae sopiri.

Tsade. — *Si necesse est ut contrahas accipiendo et dando, esto sors tua cum viro bono;* q. d. Negotiarè cum probò, non cum improbo.

Coph. — *Propinqua negotiatio comeditur à domino suo; longinqua comedit dominum suum;* q. d. Qui in locis sibi vicinis negotiatur, hi ditantur; qui in remotis, hi depauperantur. Sic Hebraei nonnulli explicant illud Proverb. 17, v. 24: *Oculi stultorum in finibus terræ;* q. d. Qui extremas orbis regiones obit negotiandi causa, hic stultus est.

Resch. — *Amicum veterem ne abnegato.* Idem monet Siracides cap. 9, v. 11.

Schin. — *Sexaginta consiliarii si fuerint tibi, tamen consilium animae tuae ne deserat.* Idem consulti Siracides cap. 37, v. 18.

Thau. — *Tam liberalis sit tibi mavis, quasi semper satur fueris, et non quasi modo denarium satur factus, antea verò esurieris;* q. d. In dando esto benignus et liberalis, non tetricus et avarus; nihil enim ita gratiam conciliat, ut benignitas et liberalis hilaritas.

Alphabetum II. Ben-Sira.

Aleph. — *Animum tuum ne des tristitiae; multos enim occidit tristitia.* Idem habet Siracides c. 58, v. 21.

Beth. — *Bellae mulieris specie multi pessumdati fuerunt, et robusti omnes interfecti ab ea.* Idem tradit Siracides cap. 9, v. 9.

Gimel. — *Secretum tuum revela uni è mille, licet multi fuerint qui pacem (hoc est, salutem, incoluntatem, bonum) tuam querant.*

Daleth. — *Abstrahere carnem tuam à muliere gratiosâ, tanquam à carne prunaram.* Quia caro ejus ignita est, ac instar prunaram te combaret, Proverb. 6, 29.

He. — *Absconde oculos tuos à muliere gratiosâ, ne capiarius reti ejus.*

Vau. — *Vae ei, qui vadit post oculos suos, quos notit esse filios scortationum;* id est, scortationi addictos.

Zain. — *Ne esto ex iis qui raram aut densam barbam habent; nam nescis quid sit decretum;* q. d. : Noli esse eorum numero, qui vel peruersi callidi, vel plane stulti sunt. Nam, ut ait R. Aquila (quem ferunt magistrum fuisse Aquilae pontifici, qui S. Script. ex Hebraeo in Graecum convertit) in Gemara: *Homo, rarâ barbâ, callidus est; densâ barbâ, stultus.*

Chet. — *Chari sunt cuius homini mares; sed vae patri seminarum.* Filie enim sunt continua sollicitudo, ac non rarò dedecus et probum parentum; unde sequitur:

Thet. — *Thesaurus vultus est filia patri suo, cui dum metuit, noctu non dormit.* Idem dicit Siracides c. 42, 42.

Iod. — *Dormit (dormiens) non dormit custos puellae parvula; forsân in adolescentiâ suâ decipietur, et adulter facta scortabitur.* Idem habet Siracides c. 42, 14.

Caph. — *Cum nupta erit filia, tu anxius eris de eâ valdè, dicens: Fortè liberus habebit, fortè non habebit; et cum emerit, ne fortè beneficia exerceat.* Omnia hæc explicat vae patri seminarum, literâ Chet.

Lamed. — *Ne dormias in iuventute tuâ, et in senectute tuâ ne ducas venulam;* nam uxor vetula debilitabit vires tuas, etiamsi fueris juvenis; uxor autem virgo addet tibi vires et robur. Exemplum est in Davide sene quem calefaciebat Absag Sumamitis, 5 Reg. 1, 3.

Mem. — *Aqua mulieris, quæ virgo juvenis est, dulces sunt; et augent vires; sed aqua mulieris vetule, amaræ sunt ut absinthium, et debilitant vires: ut cisterna, quæ aquas habuit, quas ventus hauriendo absorpsit.* Vide Prov. 5, v. 15.

Nun. — *Excute te ipsum à muliere malâ, quæ linguâ suâ in te dominatur; mulier enim mala similis est canibus rabidis; cui idèd fores clausæ sunt, licet verba mollia proferat ore suo, cum respondet.*

Samech. — *Scriba docens alios ducat virginem, et ne ducat eam quæ maritum habuit; nam aquæ virginis tibi soli erant; aquas vero ejus quæ maritum habuit, antea alius præter te hausit.* Proverb. 5, 17.

Ain. — *Oculos tuos absconde à muliere viduâ, et ne concupiscas pulchritudinem ejus corde tuo, quia filii ejus, filii scortationum sunt: non quia ex scorto nati, sed quia scortationi addicti, nam patrem non habentes, et matrem non curantes, suâ concupiscentiæ liberè indulgent.*

Phe. — *Averte faciem tuam à sociis malis; ne habeto eum eis iter.* Cohibe pedem tuum ab eis, ne capiaris reti ipsorum. Sumpsit hoc ex Proverb. 1, 45, et c. 5, 26.

Tsade. — *Reconde, fili mi, opes tuas in vitâ tuâ, et absconde illas; et hereditibus tuis usque ad diem mortis tuæ ne dederis illas.* Ut hæredes pendeant à te, non tu ab illis, ne habitis tuis opibus te spernant, et egerè sinant, uti multis contigit.

Coph. — *Compara tibi opes, et uzorem bonam Dei timentem; multos quoque filios procreato, etiamsi centum fuerint.* Quia si boni fuerint, et probè educati, non erunt multi, licet centum fuerint.

Resch. — *Procul recede à vicinis malis, ut ne annumereris societati eorum; nam pedes eorum ad malum currunt, et properant effundere sanguinem.* Nihilominus miserat te vicinorum tuorum, licet mali sunt; et da filiis de cibo tuo, quia eo tempore quo ad iudicium stabis, pro te testimonium dicit.

Schin. — *Audi, mi domine, sermones meos, et inclina aurem tuam ad verba mea.* Supercede, mi domine, litigium cum vicinis tuis; et si animadverteris in sociis tuis rem malam, ne profer infamiam ipsorum linguâ tuâ.

Thau. — *Compara tibi aureos nummos et quasibet opes; et ne vidua uxori tuæ tibi sint, licet ipsa bona sit; bonitate scilicet iudicet; nam Christianus conjunx conjugi fideli non tantum opes, sed et liberos ac seipsum credit.*

His adde duas alias ejusdem Ben-Sira. Ne te cruciet ærumna diei crastini, quia nescis quid paritura sit dies. Sumpsit id ex Proverb. 27, 1. Idemque docet Christus Matth. 6, 54.

Dies brevis, et opus multum. Cui simile est illud Hippocratis initio Aphorismorum de arte medendi: *Vita brevis, ars longa, occasio preceps, iudicium incertum, experientia periculosa.* Et illud R. Simonis in lib. Avoth: *Dies brevis, et opus multum, et operarii pigri, et merces copiosa, et paterfamilias urget.* Et illud Salomonis Eccles. 9, 10: *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas; q. d. : Vive æternitati, non inferæ et miseræ, sed superæ et beatæ, quia modicus labor exigui et irrevocabilis temporis magnam et æternam tibi pariet præmium.* Plures sententias conscripsit Ben-Sira, sed vix inveniuntur Hebraicè; eas manuscriptas reperi in vetusto codice bibliothecæ Vaticanæ (1). Fortè eas Latine redditas attexam fini Ecclesiasticæ, si Commentarium videro non nimium exerecere.

(1) Duplex hoc alphabetum, Hebraicum alterum, alterum Chaldeum, unâ cum versione sua Latinâ Fagius edendum curavit Isnae 1542. (Calmet.)

Ethica Christi, Pauli et Apostolorum.

Siraicidem et Ben-Sira, æquè ac Salomonem, sicuti sunt Apostoli, et viri Apostolici, imò Christus Dominus, qui totam ethicam christianam paucis sententiis complexus est, quas recenset S. Mattheus tribus Evangelii sui capitibus, puta c. 5, 6 et 7. Christum Dominum imitatus S. Paulus, officia Christiani hominis recensens, ea uno cap. 12, ad Romanos comprehendit, æquè ac S. Petrus, Jacobus, Joannes eadem unâ eaque brevi epistolâ percensent. Paulum et Apostolos amulatus S. Basilii, paucis gnomis ideam vitæ Christianæ sanctæ et perfectæ describit epistolâ ad Canonicam, quæ habetur pag. 557.

At S. Gregor. Nazianz. paucis distichis et monostichis, quæ habentur in fine operum ejus, omnia vitæ honestæ præcepta concludit. Monosticha, quia breviora sunt, hic appono. Sic ergo se habet hoc ejus vitæ Christianæ alphabetum.

Alphabetum ethice S. Gregorii Nazianz.

Agendorum initium sit et finis Deus.

Beata lucra vite, quotidid mori.

Cognoscere hominum facta egregiorum stude.

Durum est egere; pèjus ditem esse improbè.

Eris si beneficus, imitaberis Deum.

Fac, sis benignus, ut benignum habeas Deum.

Geras cave carni morem, sed eam doma.

Habens retine iram, ne te occupet furor.

Inhibito visum: quædam lingue norma sit.

Clavem auribus obde; risum lascivum fuge.

Lucerna sit ratio vite tibi totius.

Missam fac opinionem, remque amplectere.

Noscenda cuncta putato; sed quæ vas, age.

Omnem exhibe hospiti honorem, cum hospes ipse sis.

Procella timeri cursu debet prospero.

Quæcumque dat Deus, animo grato accipe.

Virga justitior est quam honos mali.

Sapientium mihi fores, non locupletum tere.

Tibine pusillam est, unde quid ingens provenit?

Vir magnus esse potes, frangat petulantiam.

Probè tibi cave; alterius lapsus haud riseris.

Gratum invideri, at invidere, ingens probum.

Præstat animum, quam cætera offerri Deo.

O quam beatus, hæc quisquis servaverit!

Ethica S. Basilii.

Studiosè operam dato, ut omnium novissimus sis, ac servus omnium, quando istâ unâ ratione veram tibi ac solidam gloriam paries; non autem illam evanam cassamque. Aureas assidue ad audienda ea quæ impentur, attentas habeto; itemque manus ad ea quæ jussa sint exsequenda promptas. Sit tibi taciturnitas in ore, circumspectio in corde. Futiles, qui habeantur, sermones tu magnoperè ne attendito, sed, si quæ ex divinis literis ad salutem animæ penitentia memorare audieris tum verò ad ea audienda docto, te intellectu esse et scientiâ præditum. Acerba gustatu tibi ea sunt, quæcum-

que de mundanis rebus memorentur; contraque favis mellis assimila, quæ à pietatis colentibus viris narrentur. Enitere porrò, ut eos imitere qui, et animi sui sedatas affectiones componerent, priores te in eo vitæ genere elaboraverunt; neque expectes, èdum singula docere. Studeto, ut majorum virtutum compos efficiare; neque minores tamen negligito. «Nullum omnino sit erratum, quod parvipendat, quamvis illud tenuissima bestiola minutius sit, potiusque eo magis sedulo contendere, ut per penitentiam illud emendes.» Et interius: «Nolito alienorum te erratorum iudicem constituere. Ab hominibus tibi majore aliqua propinquitate conjunctis aditor quantum potes, atque in Dei conspectum te frequenterissimo dato, Egressus es è cellâ tuâ? Ibi continentiam reliquisti, in mundum introspeixisti. Difficilibus ac morosis senibus aures libenter præbeto, qui proterbiorum sententias adolescentem ad recta studia exhortantur. Omni custodia aperi cor tuum. Aureas tuas cave, ne quibusvis gartibus vocaris, neque temerè nugantibus respondeas. Cave, curiosus sis: aspersionem, auditionem, locutionem, responsionem, omnia ista utilitate metior. Interrogatus de re aliqua, gravis ac submissa voce responde, Ad orationem quotiescumque vocaris, libenter succinat os tuum; in eaque permaneto, donec canonis satisfeceris, magnamque jacturam te facere arbitris, si ante inde discesseris; siquidem ea celli quasi imago est quedam. In ministeriis pro communi re fratrum, ad laborem corporis, verborum quoque lenitatem adhibeas, ut ii, quibus ministras, charitatem te hæc erga illos intelligant. Ne patiare, ut quæ propria numeris tui sunt, ea alius faciat. Assignato tibi ministerio cum modestiâ fungitor sedulitateque, perinde ac si Christo ipsi ministrares. Opta ut sis de numero paucorum; violentorum est enim regnum colorum, et violenti rapiunt illud. Noli in eo properare, ut fratribus præsis, ne alienorum peccatorum onere cervicis aggravas tuas. Quæ singulis diebus feceris, ea vespere tecum ipse commemora, studiosèque operam dato, ut melior in dies evadas. Processum in virtutibus facito, ut hoc modo angelis efficiare propinquior. Intra cellam tuam te contineto, ibique continenter Deum laudato, et cherubin imitator.» Hæc S. Basilii, ascetarum princeps, tract. de Abdicatione.

Ethica S. Ambrosii

S. Ambrosius, serm. 58: «1. Christianus, inquit, dicitur, qui castitatem diligit, ebrietatem fugit, superbiâ detestatur, invidiam velut venenum diaboli respuit. 2. Ille verè bonus Christianus est, qui furtum non facit, falsum testimonium non dicit, qui non mentitur, qui adulterium non committit, qui ad Ecclesiam frequentius venit, qui de fructibus suis non gustat, nisi prius ex ipsis Deo aliquid offerat qui decimas Deo annis singulis erogandas pauperibus reddit; qui sacerdotibus suis honorem impendit; qui omnem hominem, sicut seipsum, diligit; qui nullam

hominem odio habet. 3. Ille verò non solum bonus Christianus est, sed et ipse Christus in illo habitat, qui stateras dolosas, et mensuras duplices, velut et gladium diaboli, pertrimescit. 4. Ille bonus Christianus est, qui, quando ad Ecclesiam venit; et oblationem quæ altari debetur, exhibet; et pauperibus; secundum quod vires habet, aut argentum, aut buccellam porrigit; qui peregrinos in domum suam recipit; qui hospitum pedes lavat; qui non solum lites non excitat, sed etiam discordes ad concordiam revocat; qui majoribus et parentibus honorem, et veram charitatis amorem impendit; qui et ipse castè vivit; et filios suos vel vicinos, ut castè et sobriè vivant, et verbis admonet, et exemplis docet. 5. Ille bonus est Christianus, qui quoties sanctorum solemnitates veniunt; ut securus communiceat; castitatem cum propria uxore, etiam plures dies, ante custodit, sicut quæ sincerè conscientia ad altare Domini, casto corpore et mundo corde præsumit accedere; qui symbolum et orationem Dominicam memoriter tenet, et filios vel filias, ut et ipsi memoriter teneant, fideliter docet. Ethicam fusiorem, eamque plenam et exactam conscripsit S. Ambr. lib. de Officiis.

Ethica S. Augustini.

Sænetus Augustinus de Vita Christiana, tom. 9, cap. 14: Christianus, ait, ille est, qui omnibus misericordiam facit; qui omnino non movetur injuria; qui copripini pauperem; se præsentem, non patitur; qui miseris subvenit; qui indigentibus succurrit; qui cum morentibus morietur; qui dolorem alterius, sicut proprium sentit; qui ad fletum fletibus propriis vocatur; cujus omnibus communis est donus; cujus æquitas nemini clauditur; cujus mensam pauper nullus ignorat; cujus donum panis eunetis offertur; cujus hominum omnes nōrunt; à quo nemo sentit injuriam; qui Deo die nocturne deservit; qui ejus præcepta indesinenter meditatatur et cogitat; qui pauper mundo reficitur, ut Deo locuples fiat, qui inter homines habetur ingloriosus, ut coram Deo et angelis ejus gloriosus appareat; qui in corde suo nihil videtur habere simulatum vel fictum; cujus simplex et immaculata est anima; cujus conscientia fidelis et pura est; cujus tota mens in Deo est; cujus omnis spes in Christo est; qui coelestia potius quam terrena desiderat; qui humana spernit, ut possit habere divina.

Porro ethicam particularem, et singulis hominum statusibus adequatam, minutim, solèrter, acutè et eleganter conscripsit S. Hieron. in variis epistolis. Officia virginis aureis gnomis descripsit Epist. ad Eustochium et ad Demetriadem; conjugis, Epist. ad Celantiam; viduæ, Epist. ad Furiam et ad Salvinam; clericæ et sacerdotis, Epist. ad Nepotianum; monachi, Epist. 4 ad Heliodorum, et 4 ad Rusticum, et 15 ad Paulinum; pueri et adolescentis, Epist. 7 ad Letam, et 12 ad Gaudentium. Denique S. Ephrem tom. 1, tract. de Rectè vivendi ratione, sententias 91, et tract. de Vita spiritali, sententias 96, omnem vitam evangelicè ethicam complectitur, idem tract. de Ti-

more et de Beatitudinibus, angelicis gnomis perpatius, omnem vitam perfecte normam ad vivum præsentat. Gnomas ethicæ S. Athanasii, vide tractat. de Virginitate et Exhort. ad monachos.

Ethica S. Gregorii, Romani pontificis.

Sanctus Gregorius lib. 10 Mural. cap. 16: « Sapientia, inquit, iustorum est, nil per ostentationem fingere; sensum verbis aperire; vera, ut sunt, diligere; falsa devitare; bona gratis exhibere; mala libentius tolerare quam facere; nullam injuriæ ultionem querere; pro veritate contumeliam lucrum putare. » Et dicit: « Mentem verbis ostendere; nil callidè machinatione simulare; nullis injuriis contumelias reddere; pro maledicentibus orare; paupertatem querere; possessa relinquere; rapienti non resistere; percontanti maxillam, alteram præbere. » Et cap. 17: « Electus quisque, etc., honorari metuit, despicit non refugit, corpus continentia afflicti, sola in animo dilectione pinguescit, mentem semper ad patientiam præparat, et erectus pro justitiâ de perceptis contumelias exultat; afflictus ex corde compatitur; de bonorum prosperitatibus, quasi de propriis letatur; sacri verbi pabula in mente sollicitus ruminat; et inquisitus quodlibet, eloqui dupliciter ignorat. »

Ethicam S. Bernardi vide in Formulâ vite, et libro de Modo bene vivendi, ad sororem virginem; qui libri utilissima vite honeste continent documenta; sed non videntur esse S. Bernardi, tum quia stylo ab eo discrepant, tum quia S. Bernardus unicam habuit sororem, eamque conjugatam, non virginem, ut rectè advertit Bellarm. lib. de Script. Eccles. in S. Bernardo.

Ethica S. Thomæ Aquinatis.

Angelici doctoris angelicæ gnomæ ethicæ sunt hæc: Paupertas junctâ impatienciæ est sumptus sine lucro. Religiosus orationis spiritu desitutus, similis est militi gladio carenti et inermi. Religiosus solus incedens est daemon solitarius. Capere necesse, quæ ratione existens in peccato mortali possit ridere et lactari. Item, quæ ratione religiosus possit aliud quam Deum cogitare; unitus enim Deo, despicit omnia quæ Deo minorâ sunt: Passio Christi est inest radii et calor solâris, qui licet creatus sit in utilitatem omnium, non tamen prodest omnibus. Rogatus cur ad eum fugeret feminas, cum ex matre feminâ natus esset, respondit: Ideo fugio omnes, quia ex unâ progeneratus sum. Rogatus quibus signis colligi possit quæpiam profecisse in vita spiritali, esse perfectum, respondit: Duobus: priore, si abstineat à verbis jocosis et otiosis; posteriore, si se despicit non agere, sed patienter ferat, imò gaudeat; si enim delectat se contentam, scito eum non esse perfectum, etiâsi miracula patret, quia caret vero virtutis et sanctitatis fundamentis, quod est humilitas. Moriens rogatus num quæ re indigeret, respondit: Nulla: quia brevi habebit omnia, inquit, potiarque summo omnique bono. A sorore interpellatus, primò, quomodo salvari posset, respondit: Volendo, si scilicet salvari velis elucaciter; hæc

nim voluntas efficacis finis, puta salutis, impellet te, ut media omnia ad eam necessaria ultrò capessas. Secundò, quid maxime in hæc vita desideraret, respondit: Bene mori. Tertio, quid esset paradisos, respondit: Id sciri nequit, donec quis reipsa meritis suis illum consequatur, ejusque bona ineffabilia actu gustet et sapiat. A monachis rogatus quomodo hæc vita sine errore et lapsu transigi posset, respondit: Si in quolibet actione quis ita agat, ut rationem reddere possit cur eam faciat; sic enim non sine se transversum agi à cupiditate, passione, casu, aliavere, quæ eum in errorem inducat. Rogatus cur per triennium, navans operam Alberto Magno, tacuisset, respondit: Quia necdum didiceram bene loqui coram Alberto. Otium est hamus diaboli, per quem omnis esca et illecebra sapit. Si vis evadere doctus, unum duntaxat lege librum. Hæc Apophthegmata ethicæ S. Thomæ Aquinatis assignant, tum alii, tum Ferdin. Castiglins in Hist. S. Dominici, p. 1, l. 5, c. 57.

Ethica S. Bonaventuræ.

S. Bonaventura in Opusculis, tom. 2, sub initium, epistolam scripsit continentem 25 memorialia ethicæ. Primum est: Spem tuam totam fige in Domino, ut de omnibus hujus mundi consolationibus penitus desperes. Secundum: Emenda cor ab omnibus vitis et concupiscentiis, quoad potes. Tertium: Dissolve omnem colligationem extrinsecam, ut sanè et purâ mente possis Deo colligari. Quartum: Omnes tribulationes patienter, imò hilariter feras, ut solum in Christis passionibus delecteris. Quintum: De nullâ re vel creaturâ conqueraris, memor te creatorem tuum offendisse. Sextum: Despice te, et opta ab aliis despicere; cæteros verò honora. Septimum: Fuge seculi honores, favores et auras vanæ gloriæ, quasi mortificas pestes. Octavum: Humilia te, ac omnium te servum edico et reputa, ut sequaris Christum, qui, cum esset Deus, formam servi propter te assumpsit. Nonum: Nulli rei te implices, ubi non invenis animæ tuæ lucrum. Decimum: Custodi sensus et linguam, ut nihil velis sentire, audire vel dicere, nisi quod utile est animæ tuæ. Undecimum: Sectare sanctam solitudinem, ut vaces orationi. Duodecimum: Divinum officium tam devotè et reverenter persolve, ac si inter angelos coram Deo consisteres. Decimum tertium: Summè venerare B. Virginem. Decimum quartum: Fuge consortia virginum et mulierum. Decimum quintum: Fuge acediam et tristitiam, ut serenus semper et tranquillus existas; ideòque nulli resistas, vel contradicas, nisi Dei honor, vel salus animæ tuæ id exposcat. Decimum sextum: In omnibus conforma te voluntati Dei. Omnia te dedificent: nullâ re offendaris. Decimum septimum: Omni custodiâ custodi cor tuum. Decimum octavum: Esto beneficis in omnem, ut Deum imiteris. Decimum nonum: Continèntem mentem habeas ordinatam cum Deo, ut omnia opera tua, licet humilia, tanto facias charitatis fervore, ac si ea Christo corporaliter exhiberes. Vigésimum: Obedito, non solum superioribus, sed et æqualibus et inferioribus, ut semper

studeas alterius facere voluntatem: nullum offendas: nulli olurnurmes, vel detrahas, nullique murmurendi vel detrahendi fias occasio. Vigésimum primum: Virtutes, gratias, consolationes, ac quæ ac tentationes et tribulationes celato, nec revelato nisi Patri spiritali, vel speciali ac probato amico, ut ejus consilium vel auxilium exquiras. Vigésimum secundum: Deum semper et ubique in memoriâ menteque habeto, cogitans te in ejus præsentia versari, ab eoque aspici, ut eum timeas et ames. Vigésimum tertium: Esto vigil, ut diaboli laqueos prævideas et caveas. Vigésimum quartum: Quotidiè conscientiam examina, et errata humiliter confitere, ut puritatem animæ conserves vel recuperes, fugiendo omnes peccandi occasiones, memor mortis; judicii, cœli et inferni. Vigésimum quintum, cum hæc omnia feceris, te servum inutilem et peccatorem recognosce.

CAPUT VI.

Stylus (1).

Stylus Ecclesiasticus, tam auctoris quam interpretis, Græci æquè ac Latini, planus est, simplex, candidus, non involutus, non fucatus, non ornatus, quare in interprete Latino, veritati et simplicitati studentis, phrasim neglectâ subinde est inculcitur et ineleganter, adeo ut barbarismos et solecismos admittat. Idem videre est in Latinâ versione novi Testamenti, et Psalmorum, quam emendans S. Hieronymus tantum dedit venerandi antiquitati, ut phrasim hanc mutare, et Latiniorem reddere sibi religioni duxerit: quare eam intactam reliquit, malens eam veritati et versioni quam proprietati sermonis, et candori orationis curam tempusque impendere; sententiarum enim gravitas verborum lenocinia respuit. Idem fecit subinde in propria versione, quæ Scripturam Hebræicam in Latinam convertit. Audi illum in c. 40 Ezech. « Illud sapientis monitio sufficit, nōsse me, cubitum, et cubita, neutrali appellari genere; sed pro simplicitate et facilitate intelligentiæ, vulgicque consuetudine, ponere et genere masculino. Non enim curæ nobis est vitare sermonum vitia, sed Scripturæ sanctæ obscuritatem quibuscumque verbis disserere. » Idem in c. 47: « Quod cubitos genere masculino, et non neutrali cubita dicitur, juxta regulam grammaticarum, non rigorantia id fatimur, sed consuetudine, propter simplices quosque et indoctos, quorum in congregatione Ecclesiæ major est numerus. » Idem tui sensus cæterorum Patrum. S. Aug. lib. 4 de Doctrinâ Christianâ, c. 11: « Bonorum, ait, ingeniorum insignis est inadolescens, in verbis verum amare, non verba. » Et S.

(1) Gottl. Sonntag in Commentatione de Jesu Siracide Ecclesiastico, non libro sed libri fragmenti 1792, ostendere admissus est librum nostrum esse opus imperfectum, in quo non sint nisi materialia majoris operis, et hæc deinceps confusa et perturbata fuisse. Id ex discrepantiâ styli comprobare conatur; ast cum observationes hujus generis scribere nemo possit, nisi longiori tempore quo alia et alia observat, aliter fieri non potest, nisi ut auctor alia et alia semper animi dispositione ad abruptum opus redeat, et hinc stylum variare, nihil est mirum. (fabn.)

Prosper lib. 5 de Vita contempl. cap. 54 : « Mibi, ait, pudori non est disputatio mea, quae fortè probatur in rebus, si aliquos verborum inanum sectatores horrore incomptae orationis offendat; cum sententiarum vivacitatem sermo ex industria cultus enervet, et totam vim dictionum splendor elaboratus evaneat, etc. Prudentibus viris non placent phalerata, esed fortia; quando non res pro verbis, sed pro rebus enuntiandis verba sunt insilita. » Idem dicit interpres: interpretem ago, non oratorem; interpretem, inquam, S. Scripturae, quae gravior est, quam ut flosculis ornatae orationis comi velit. Hic enim verum est illud Horatii :

Ornari res ipsa vetat, contenta doceri.

Et illud Satyrici, satyrâ 5 :

Non equidem hoc studio, bullatis ut mihi mugis

Pagina turgescat, dare pondus idonea fimo.

Et Cicero *indisertum mavult sapientiam, quam stultam loquacitatem*, ait Joannes Picus Comes Mirandulae, Epist. ad Hermolam. Quocirca S. Gregor. praefatione in Job, Epist. ad Leandrum, in fine protestatur se simplici faciliq; stylo usurum, ut S. Scripturam, quam explicat, quae illo gaudet, imitetur. Quæso, inquit, ut hujus operis dicta percurrens, in istis verborum folia non requiras, quia per sacra eloquia coram tractatoribus infructuose loquacitatis levitas studiosè compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et evecti procul dubio scimus, quia quoties in foliis malè lætae segetis culmi proficiunt, minori plenitudine spicarum grana turgescunt. Unde et ipsam loquendi artem, quam magisteria disciplinae exterioris insinuant, servare desepi. Nam sicut hujus quoque epistolæ tenor enuntiat, non metacismi collisionem fugio; non barbarismi confusionem devito; situs, motusque et prepositionum casus servare contemno, quia indignum vehementer existimo, ut verba celestis oraculi restringam sub regulis Donati. Neque verò hæc ab aliis interpretibus in Scripturæ sacrae auctoritate servata sunt: ex quâ, nimirum, quia nostra expositio oritur, dignum profecto est, ut quasi edita soboles speciem suam matris imitetur. » B. Petrus Chrysolog. serm. 18 : « Qui maturitatis, ait, fructum quarit, despicit amœna camporum: violæ siquidem, lilia, rosæ, narcissus, grati flores, sed gratior panis; et quod est odor naribus, hoc est auribus sermonis ornatus. Quod ergo panis confert hominum vitæ, hoc scientia dat hominum salutem. »

Insuper interpres Ecclesiastici, quia vetustus, vetustas usurpat phrases, nomina et verba suo seculo usitata, jam verò antiquata et obsoleta; quæ altera est causa cor versio ejus nobis videatur incultior et illatior, cum suo seculo habita fuerit culta et Latina; quæque enim ætas, et quodque seculum suam habuit latinitatem, suum styllum, suam elegantiam, dictiones et phrases sibi proprias, quæ à sequenti se-

culo novum quid parturiente fastidit, vise sunt minis Latinae et inelegantes. Verum enim est illud M. Varronis, lib. 4 de Lingua Latina: « Vetus non pauca depravat, multa tollit. Quem puerum vilidum formosum, hunc vides deformem in senecta. Tertium seculum non videt eum hominem, quem vidit primum. » Et illud Horatii Epist. de Arte poetica :

Ut sylvæ foliis pronos mutantur in annos,

Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,

Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et mox :

Multi res nascentur, quæ nunc cecidère, cadentque,

Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

Quem penes arbitrium est, et vis, et norma loquendi.

Rursùm, unum idemque vocabulum volente seculo, voluitur, mutataque significatione, ut aliud priore aro, aliud posteriore significet. Hinc interpres Ecclesiastici, aequè ac Sapientia, voces nonnullas in peculiari significato usurpat. Sic primò, *traductionem* vocat correptionem aut punitionem; secundò, *allocationem* vocat consolationem; tertio, *honestas*, id est, opes et divitiæ; *honestare*, id est, ditare; quartò, *infrantus*, id est, impudens et inexplibilis; quintò, *replere*, id est, plenum afferre; *implere*, id est, accumulare; sextò, *generatio*, id est, fructus aut proventus in agro aut vinea geniti; septimò, *scandalizari*, id est, offendere, impingere, ruere; octavò, *indoctus*, id est, insipiens; nonò, *certari*, id est, certare contendere; decimò, *nequitia*, vel *malitia*, id est, afflictio; undecimò, *femerari*, id est, mutare; duodecimò, *monstra*, id est, prodigia; decimò tertio, *implanatus*, id est, deceptus; decimò quartò, *natio*, id est, progenies et res nata in mundo, etiam animalia, et herbae ac planta; decimò quintò, *sensus*, id est, prudentia; decimò sextò, *tabitudo*, id est, tabes, corruptio; decimò septimò, *reverentia*; id est, pudor, confusio; *reveri*, id est, confundi, pudore affici; decimò octavò, *obductio*, id est, tentatio, calamitas, ærumna, quâ totus homo quasi obducitur et obnubilatur, ait Hesychius; decimò nonò, *mulieres viratas* vocat viriles, puta viragines; vigesimò, *passimare*, id est, pessimè tractare, affligere; vigesimò primò, *continens*, id est, compos, vel particeps; vigesimò secundò, *defunctio*, id est, mors, quâ vitâ defungitur; vigesimò tertio, *incredibilis*, id est, incredulus, dilidens; vigesimò quartò, *illius*, id est, susus; vigesimò quintò, *placor*, id est, placabilitas, favor; græcè, *εὐδαιμία*; vigesimò sextò, *homo acharis*, id est, sine gratiâ, vocatur homo insulsus, insipidus, ineptus. Denique Franciscus Lucas in Notis ad Eccles. censet interpretem Latinum Ecclesiastici fuisse hominem natione Græcum, ideoque græcizare, et phrasibus minis Latinis uti. Idem de interprete Latino novi Testamenti et Psalmodiarum autumat nonnulli.

Canones

QUI FACEM PRÆFERANT ECCLESIASTICO, CÆTERISQUE LIBRIS SAPIENTIALIBUS,

EODEM AUCTORE.

Primus. Hic liber moralia tradidit præcepta, honestè, rectèque vivendi; non tamen omnia obligant sub peccato, ut qui contrarium agit, mox peccet in Deum; nonnulla enim ad propriam duntaxat utilitatem et commodum, ac præsertim ad tranquillam et commodam vitam, referuntur. Tale est illud cap. 8, 1 : *Non litiges cum homine potente, ne fortè incidas, in manus illius; et v. 2 : Non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te constituat litem tibi; et v. 4 : Non litiges cum homine linguato, et non strues in ignem illius ligna; et v. 5 : Ne communiças hamini indocto, ne malè de progenie tuâ loquatur.*

Secundus. Operæ pretium est studioso, præsertim doctori et concionatori, notare hic locos communes et succulentos passim occurrentes, et fusè pertractatos de singulis virtutibus et vitis contrariis, ut de amicitia, fidelitate, castitate, vindictâ, etc., quos proinde in argumento cuiusque capituli, per versus sigillatim indicabo et prænotabo.

Tertius. Siracides valdè imitatur Salomonem, præsertim ejus parabolas sive Proverbia, tum quoad rem, tum quoad verba, ut patebit ex parallelis utriusque, quæ post canones subjiciam.

Quartus. Interpres Latinus hic admodum græcizat; fortè et ipse fuit Græcus, nec Latine admodum peritus. Ergo vis vocis Græcæ, et subinde Hebrææ (quantum eam ex aliis Scripturæ locis rimari et conjectare licet; nam Ecclesiasticus jam Hebraicè non exstat) hic accuratè perpendenda est et examinanda. Hinc discas quanta sit cognitio linguæ Græcæ et Hebrææ utilitas, quantum intersit fontes Hebræos et Græcos in Scripturis scrutari, atque ex illis genuina S. Scripturæ sensa mentemque rimari et interpretari: quâ de re vide S. August. lib. 2 Doctr. christ. c. 11.

Quintus. Sapientia hic, ut et Proverb. 8, et Sapient. 7, generatim sumitur, prout competit creatæ et increatæ; ac maximè significat practicam ethicam sanctorum, puta judicia et dictamina prudentiæ practica de obediendo Deo, Deique legi, illiusque executione, timore et amore; hæc enim sapientia practica, est cognitio Dei, et ultimi finis ac mediorm, puta legum eò ducentium, eorumdemque pius affectus, amor et desiderium. Hinc sapientia copiae causa, nunc vocatur intellectus, nunc prudentia, nunc disciplina, nunc doctrina, nunc scientia, nunc astutia, nunc correptio, nunc eruditio: quæ omnia in re idem sunt et significant, licet etymo, connotatio, propriâ et præcisâ notatione et significatione differant, ut patet etymo cuiusque intuenti.

Sextus. Sæpiissimè more Hebræo hic subicitur verbum est, aut sunt. Rursùm multa alia subicitur, ac sæpè ipse finis et scopus sententiæ. Sic Proverb. 20, 12, dicit Salomon : *Aurem audientem, et oculum videntem, Dominus fecit utremque.* At quorsùm? Subaudi et supple: Domino ergo factori utriusque gratiæ agende sunt, et utrisque utendum ad Dei honorem et beneplacitum, quia ipse est oculus lucidissimus, qui omnia videt; et auris acutissima, quæ omnia audit. Et Prov. 22, 2 : *Dives et pauper obtulerunt sibi; utriusque operator est Dominus.* Subaudi et infer: ergo, cum sint pares creatione, licet disparès opibus; nec diviti superbiendum est in iis, nec pauperi mœrendum in eorum defectu; sed quisque sua sorte contentus alteri adminiculetur, et Deo serviat: tum quia Deus has sortes ita dispertire voluit ad hoc, ut mutuis auxiliis et officiis hæc vita contineretur; non enim voluit omnes esse divites: sic enim nemo vellet laborare, agros colere, etc., nec vicissim voluit omnes esse pauperes, quia hæc ratione non possent sese alere. Tum quia tam paupertas donum Dei est, quam stot divitiæ; nam sicut Deus divitiis dat divitias ad charitatis et elemosinæ, ita pauperibus dat pauperiem ad laboris et patientiæ materiam, exercitium et meritum, cum gratiâ utriusque proportionatâ.

Septimus. Gnoma et Proverbia non significant, quid semper fiat, sed quid plerumque; subinde etiam eventum duntaxat, licet infrequentem et rarum. Sic c. 27, 28, dicitur : *Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet; et qui foveam fodit, incidet in eam.* Et v. 32 : *Laqueo peribunt, qui casu delectantur alieno.* Et c. 12, 18 : *In oculis suis lacrymatarius inimicus, et quasi adjivans suffodiet plantas tuas.* Et Eccli. 10, 20 : *In cogitatione tuâ regi ne detrahas, et in secreto cubituli tui ne maledixeris diviti, quia et aves celi portabunt vocem tuam, et qui habet pennas, annuntiat sententiam.*

Octavus. Bona temporalia, quæ promittuntur hic sapientibus et probè viventibus, propriè spectant ad Judæos et vetus Testamentum: bona verò spiritualia, ad Christianos et novum Testamentum.

Nonus. Est hic congeries sententiarum de qualibet re agibili, quibus qualibet occasione, loco et tempore utamur contra occurrentia vitia, eorumque pericula et tentationes, ut in actiones metiamur, et dirigamus secundum prescriptum quarumlibet virtutum. Quare non est hic quærendus earum ordo et connexio; promiscuè enim ponuntur, ut gnoma, uti ostendi cap. 5. Sæpè tamen Siracides de eadem virtute, aut vitio